

OLVASÁS KÖZBEN

A regény, amit olvasok, a Krúdyé, a *Valakit elvisz az ördög*. Alvinczy Eduárd vörös postakocsis utazása során a tizenegyedik fejezet végére egy nyírségi ármálisa nemes faluhoz érkezik. A kakasos toronyban a delet húzza a harangozó, a harangszót messziről hallani. Még nem érnek a falu szélére Alvinczy és kísérete, de jegenye hirdeti, falu közeledik. Vályogvető cigányok földbe ásott barlangjai előtt hangos, eleven élet nyüzsg, aztán hosszú kőfal mellett kerekednek a vörös postakocsi utasai. Alul vályog a „kőfal”, felül egy sor téglá, rajta valami maradványa a zindelytetőzetnek. A fal erősséget utánózt helyenként kiugró tornyocskáival, de már semmi célja nincsen a falnak, melynek mögötte a kertnek is csak maradványa, néhány orgonabokor, bodza, s híre-hamva sincs már a nevezetes hét szilvafának. Legalább tizölnyire a kőfal mögött, hátul az országútnak valami ház, Alvinczy elmereng látványán. „No, ez a ház se ment ki az ablakon — mondá régi példaszóval, amely azt jelentené, hogy ez a ház sem árulja el, hogy mi van benne...” Ahol a fal megszűnik, ott kerítések, s rajtuk túl ismét csak az előbbihez hasonló titokzatos és mogyorva porták, s a falu közepén hosszú, fehér ház, mint egy heverő komondor, ez a Közbirtokossági Kaszinó, itt állapodik meg Alvinczy és társasága, hogy ebédet vegyenek magukhoz. A fogadóban azonban egyetlen vendég sincsen, de az idegeneket különben gyanakvással fogadó vendéglős Alvinczy furcsa társaságát kivételesen barátsággal fogadja, s ebédet is tud adni nekik...

Megvallom, e fejezetekben leginkább az ármálisa nemes falu vázlatos képe ragadott meg. Nem éppen najzos ez a kép, emlékezetből és csak a hangulatért vetette papírra Krúdy, jelezni vele azt, hogy Alvinczy Eduárd így látta a nyírségi ármális nemes falut „a régi század végén”. Akármilyen álomszerű a kép, mégis valóság, mert az igazi író csak valóságból képes dolgozni. Akármint elhagyhat, de amit rögzít, azt sose találja ki. Így van ezzel Krúdy is. Kitalálása a kompozíció, az anyag kiválogatása és valamely céllal való egybeillesztése.

Legtöbbet a kőfal mögötti térséggel bibelődik. Ott is inkább a kert érdekli, nem a ház. „De még csak káposztásként maradványa sem látszott semerre sem, pedig káposztára minden házban szükség van, még ott is, ahol gyógyíthatatlan betegségben szenved a gazda. Mi volt hát ebben a kertben, amiért »fenntartották«? Semmi, egyáltalán semmi... Csupa céltalanság, csupa életképtelenség, feleslegesség...” Krúdy jól érzékeli, hogy először a művelt természetet látzik meg, ha az ember keze elhagyja a tájat.